

MUSTAFA PAŞA, Köse

ne razı olmadıkları, ancak sadrazamın bu konuda ısrar ettiği belirtilir. Şehzadenin şüpheli ölümü dolayısıyla görevden alınıp Rodos'a sürüldü (20 Rebûlâhîr 1170 / 12 Ocak 1757), ancak malına dokunulmadı. Bir müddet sonra kendisi hakkında padişaha tavsiyede bulunduğu Koca Râgîb Paşa'nın aracılığıyla affedildi ve önce Midilli'ye, ardından Eğriboz muhafızlığı ile Karlı-ili sancağına gönderildi (Zilhicce 1170 / Ağustos 1757). 4 Şevval 1171'de (11 Haziran 1758) Mısır valiliğine getirildi. İki yıl sonra azledilip Cidde'ye nakli kararlaştırıldıysa da bu göreve gitmek istemeyip Kahire'de oturdu. 1175 Cemâziyelâhîrinde (Ocak 1762) görev yeri Halep olarak değiştirildi. Fakat buraya da gitmekten çekindi ve çeşitli bahaneler ileri sürüp bir müddet Mısır'da Bulak'ta ikamet etti. Sonunda kendisine yollanan bir fermanla teminat alınca Halep'e gitti. Onun böyle davranmasının altında vaktiyle Şehzade Mehmed'in katlinde rol oynamış olmakla suçlanması ve şehzadenin kardeşi III. Mustafa'nın tahta çıkmasının yattığı, yeni padişahın kendisine karşı tavrından endişe ettiği belirtilir. Ancak bu tereddüdü yersiz çıktı. Yeni padişahın Hamza Hâmid Paşa'yı yetersiz bulup azletmesi üzerine Halep'ten İstanbul'a çağrılarak üçüncü defa sadârete tayin edildi (24 Rebûlâhîr 1177 / 1 Kasım 1763).

Mustafa Paşa üç padişahın mührüne sahip olmuş bir sadrazam gururu ile İstanbul'a geldi. Hatta III. Mustafa'nın kızı Şah Sultan'a namzet oldu. Onun bu defaki sadâreti oldukça hareketli geçti. Prusya Kralı II. Friedrich'in Râgîb Paşa zamanındaki ittifak niyetinin hâlâ gündemde olup olmadığını tesbit etmek üzere Ahmed Resmî Efendi bu ülkede bulunuyordu. Mustafa Paşa, III. Mustafa gibi Prusya ile dostluğa taraftardı. Ayrıca Şeyhülislâm Dürrîzâde Mustafa Efendi'nin tasvibini almıştı. Ancak bu arada Prusya'nın Rusya ile ittifak kurması Osmanlı hükümetini tereddüde sevketti. Bu tarihlerde Lehistan meselesi yüzünden yoğun diplomatik temalar da gerçekleşti. Öte yandan diğer meseleler arasında Anadolu'da ortaya çıkan Kadioğlu adındaki eşkıyanın bertarafı ile Gürcistan'daki Açıkbaş isyanı onun sadâret dönemine rastlar.

Defter Emîni İzzet Ahmed Efendi'nin adının bazı yolsuzluklara karışması Mustafa Paşa'nın durumunu sarstı. Ayrıca kendisi haslarına ait Kıbrıs vâridâtına zam yaparak orada karışıklığa yol açtığı, aşırı para hırsına kapıldığı, topladığı meblağı bazı binalara sarfettiği yolunda çıkan şâyialar

üzerine teftişe mâruz kaldığı da belirtilir. Yapılan tahkikat neticesinde azledildi (5 Şevval 1178 / 28 Mart 1765). Azliyle ilgili fermanla Kıbrıs adasındaki zulmüne atıfta bulunduğu dikkati çeker. Üç padişah dönemindeki sadâret müddeti dört yıl dokuz aydan fazladır. Hazineyedeki israfla Gürcistan başarısızlığı da Mustafa Paşa'ya maaledivmiştir. Azilden sonra iki gün kapı arasında bekletilip Midilli'ye sürüldü. Tefişin derinleştirilmesi sonucu vezir kethüdâsı iken defter emîni olan İzzet Ahmed Efendi, eski tezkirecilerden Ebûbekir Efendi ve Kethüdâ kâtibi Moravî Süleyman Efendi de sürgüne yollandı. Mustafa Paşa sürgüne gittikten sonra da hakkındaki yoğun şikâyetler sürdü. Ardından kendisini Midilli'ye götürmekle görevli Kelleci Osman Ağa'ya idamı için yollanan emir üzerine 1178 Zilkadesinde (Mayıs 1765) boğularak öldürüldü. Kesik başı İstanbul'a getirilip yaptırdığı Nakşibendî Tekkesi'ne defnedildi. Mehmed Bey ve Mûsâ Bey adlı iki oğlu tesbit edilmiştir.

Mustafa Paşa'nın bazı hayratı bulunmaktadır. Bunlar arasında Edirnekapı ile Rami arasında 1165'te (1752) inşa ettirdiği çeşme, Eyüp'te Otakçılar'da 1166'da (1753) yaptırdığı Nakşibendî Tekkesi ve bazı mescidlerin tamiri sayılabilir. Fâtihten itibaren inşa ettirdiği Bahçekapı'daki Kireç İskelesi Mescidi'nin minberini koydurup buraya İstanbul gümrüğünden tahsisat ayırdığı bilinmektedir (Hüseyin Ayvansarâyî, s. 330). Ayrıca Karaköy'de fetihten sonra silâh deposu olarak kullanılan eski bir hisarın bodrum kısmını camiye dönüştürmüş olup bu yapı Yeraltı Camii veya Kurşunlu Mahzen Camii olarak anılır. Bazı şirhleri de bulunmaktadır. Yaptırdığı tekke dolayısıyla bir kısım kaynaklarda "sâhib-i tekeye" şeklinde de anılır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 159, s. 259, 276; nr. 162, s. 402; BA, Nâme-i Hümâyûn Defteri, nr. 8, s. 608; İzzî, Târih, İstanbul 1199, s. 274-275, 278, 286; Dilâverzâde Ömer, Zeyl-i Hadikatü'l-vüzerâ (Hadikatü'l-vüzerâ içinde), s. 78-81; Şem'dânîzâde, Mürî't-tevârîh (Aktepe), I, 150, 152, 161, 163-167, 171, 174, 175, 177, 178, 179; II/A, s. 8, 9, 11, 58, 62, 63, 64, 66, 67, 72, 73, 74, 75, 76, 105, 106; III, 60, 61; Hüseyin Ayvansarâyî, Hadikatü'l-cevâmi': İstanbul Câmileri ve Diğer Dinî-Sivil Mî'mârî Yapıları (nşr. Ahmed Nezih Galitekin), İstanbul 2001, s. 330, 555; Müstakimzâde, Tuhafe, s. 384; Vâsîf, Târih, I, 15, 48, 50, 60, 87-88, 116, 173, 186, 208, 215, 228, 230, 268, 269-270; a.e. (İlgürel), s. 363; Sicill-i Osmânî, IV, 440-441, 735; İbrahim Hilmi Tanışık, İstanbul Çeşmeleri, İstanbul 1943, I, 184-185; Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, IV/2, s. 372-378; Danişmend, Kronoloji, IV, 33, 34, 36, 38, 39, 41, 42; Kemal Beydilli, 1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı: Meydana Gelişi-Tahlilî-Tatbiki, İstanbul 1984, s. 16-19; a.mlf., Büyük Friedrich ve Osmanlılar, İstanbul 1985, s. 87, 88.

MÜCTEBA İLGÜREL

MUSTAFA PAŞA, Lala

(bk. LALA MUSTAFA PAŞA).

MUSTAFA PAŞA, Merzifonlu

(bk. MERZİFONLU KARA MUSTAFA PAŞA).

MUSTAFA PAŞA, Zurnazen

(ö. 1067/1657)

Osmanlı sadrazamı.

Hayatının ilk yılları hakkında bilgi yoktur. Zurnazen (Surnazen "zurna çalan") lakabı muhtemelen Mehterhâne-i Âmire'deki görevinden gelir. Arnavut asıllı olduğu ve sarayda yetiştiği belirtilir. Biyografisini veren bazı kaynaklar onun ilk vazifesini kapıcıbaşı olarak gösterir. Nişancı Abdi Paşa

Köse Mustafa Paşa'nın Edirnekapı-Rami arasında yaptırdığı çeşmenin kitabesi

vekâyi'nâmesinde yer alan, Has Odabaşı Arnavut Mustafa Ağa'nın 1059 Saferinin ilk günü (14 Şubat 1649) karıştığı bir olay sebebiyle emekliye sevk edildiğine dair bilginin onunla irtibatı şüpheli görünmektedir. Zira dönemin şahidi olan Abdi Paşa, 20 Cemâziyelevvel 1060'ta (21 Mayıs 1650) Mustafa Paşa'nın Rumeli beylerbeyliğinden mâzul iken defterdarlığa getirildiğinden söz eder ve dolayısıyla bu ikisinin aynı kişi olduğu yolundaki görüşleri şüpheye düşürür. Kâtib Çelebi de onu 1059 Cemâziyelevvelinde (Mayıs 1649) Rumeli beylerbeyi diye kaydeder. Vecihî Hasan Efendi ve Naimâ da (*Tarih*, IV, 382) kapıcıbaşı Zurnazen Mustafa Ağa'nın 1058 Zilhiccesinde (Ocak 1649) Girit'teki savaşta şehid olan Küçük Hasan Paşa'nın yerine Rumeli beylerbeyliğine tayin edildiğini yazar.

Rumeli beylerbeyliği sırasında Girit'e para ve asker götürmekle görevlendirilen Mustafa Paşa, Anabolu'da gerekli hazırlıkları tamamlayıp adaya geçti. Ancak burada Serdar Deli Hüseyin Paşa ile geçinemeyince onun ayağını kaydırmak için Sekbanbaşı Mahmud Ağa ile birlikte, "Serdarın küffârla gizli anlaşması vardır" sözünü yayarak askeri ıfsada çalıştı ve çok geçmeden bunun tesiri görüldü. 22 Receb 1059 (1 Ağustos 1649) gecesi Hüseyin Paşa'nın sarayına saldıran askerler burayı ateşe verdiler ve serdarı öldürmeye kalkıştılar. Durumun vehamet kazanması üzerine Zurnazen serdarlık hayalinden vazgeçip askeri yatıştırmaya çalıştı. Ardından başlayan Kandiyeli kuşatmasında bir gülle parçasının isabetiyle elinden yaralandı. Kaptanıderyâ Bıyıklı Mustafa Paşa Rumeli beylerbeyi olunca bir süre açıkta kaldı. Ancak çok geçmeden ocak ağalarının ısrarı ile başdefterdarlığa tayin edildi (20 Cemâziyelâhir 1060 / 20 Haziran 1650). Kısa bir müddet sonra bu görevinden de azledildi (15 Şevval 1060 / 11 Ekim 1650). Bunun sebebi, Melek Ahmed Paşa'nın yerine vezîriâzam olmak için doğrudan padişaha gönderdiği tezkirenin ortaya çıkmasına bağlanır.

Edirne'ye sürülen Mustafa Paşa taşrada bazı malların muhassıllığı ile görevlendirildi (*a.g.e.*, V, 235). 1062 Recebinde (1652 Haziran) Karaman valisi ve Aydın-Saruhan "muhassı-lı emvâli" olan Mustafa Paşa birkaç ay sonra bir sipahi ayaklanması çıkınca ikinci defa defterdarlığa getirildi (5 Ramazan 1062 / 10 Ağustos 1652), ardından vezir rütbesiyle taltif edildi. Bu sırada Tarhuncu Ahmed Paşa'nın emriyle bütçeyi hazırlayan malî ekibin başında bulundu. Defterdarın hazinede karışıklıktan ve pa-

ra azlığından yakınması üzerine devlet ricâli padişahın huzuruna çağrıldı. Yapılan görüşmeler neticesinde Anadolu'daki bazı valilerden her yıl İstanbul'a Mısır'daki uygulama tarzında bir miktar irsâliye göndermeleri, buralardaki mansıpların muayyen bir bedel karşılığı iltizam şeklinde tevcihi, has, zeâmet ve paşmaklıkların lüzumundan fazlasının hazineye bağlanması, ayrıca bütün ülkedeki değirmenlerden 1'er riyal un vergisi alınması kararlaştırıldı. Son verginin tahsiline Üsküdar'dan başlamak istendiyse de halkın tepkisi üzerine bundan vazgeçildi. Mustafa Paşa, emanet usulü ile tahsis edilen gelir kaynaklarını fazla para verenlere devretme ve müsâdere gibi çeşitli yollarla hazineye para bulmaya çalıştı. IV. Mehmed, 20 Rebüülâhir 1063'te (20 Mart 1653) defterdara gönderdiği hatt-ı hümayunda malî durumun düzeltilmesini emretti ve masrafların gelirlerden 1200 yük daha fazla olduğunu söyleyerek buna bir çözüm bulunması gerektiğini bildirdi. Bu açığın kapatılması için Kemankeş Mustafa Paşa'nın gerçekleştirildiği bütçe denkliliği hatırlatılarak onar yıllık hesapları ihtiva eden tezkirelerin düzenlenmesi kararlaştırıldı. Mustafa Paşa bu tezkireleri Sadrazam Tarhuncu Ahmed Paşa'ya sunup yeni bazı incelemelerde bulunduysa da bundan olumlu bir sonuç çıkmadı. Nitekim Naimâ bunun sözle değil güçlü bir irade ile başarılabileceğini belirtir (*a.g.e.*, V, 278).

Aralarının açık olduğu Sadrazam Deriş Mehmed Paşa zamanında da başarılarından dolayı bir süre defterdarlık görevinde kalan Mustafa Paşa, 1 Cemâziyelevvel 1063'te (30 Mart 1653) Timişvar beylerbeyliğine tayin edilerek merkezden uzaklaştırıldı. Ardından Bozcaada muhafızlığına gönderildi, fakat çok geçmeden Dellâl Mustafa Paşa'nın çekilmesi üzerine 5 Receb 1065'te (11 Mayıs 1655) kaptan-ı deryâlığa getirildi (Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi onun Midilli muhafızı iken bu görevi tayin edildiğini yazar, s. 204). Hazır durumda bulunan donanma ile sefere çıkarak bir süredir Venedikliler tarafından kapatılmış olan Çanakale Boğazı'ndan geçmek istediysen de burada yaptığı savaşı rüzgârın da ters esmesiyle kaybetti (Mehmed Halife, s. 41-42). Donanma önce Bozcaada'ya, ardından Midilli'ye çekildi. Burada savaştan kaçan kalyon kaptanlarını cezalandırıp Sakız adasına gitti. Orada yapılan istişare sonunda mavna ve kalyonların donanmadan ayrılması kararlaştırıldı. Ardından Venedik kuşatması altında bulunan Benefşe Kalesi'ne yardımcı giderken

yolda hücumu uğrayıp götürdüğü erzağı kaybetti. Ancak Benefşe'nin mutlaka muhasaradan kurtarılması için kendisine gönderilen hatt-ı hümayundaki tehditkâr ifadelerin tesiriyle, Mora yarımadasının kuzeydoğusundaki Anabolu'dan getirttiği toplarla karadan ve denizden yaptığı hücumlar neticesinde papalık donanmasının da desteklediği Venedik donanması uzaklaştırmayı başardı. Daha sonra İstanbul'a döndü.

Sadâret makamına Girit Serdarı Deli Hüseyin Paşa'nın getirilmesinin ardından Mustafa Paşa kaptan-ı deryâlık görevine ilâveten sadâret kaymakamlığına tayin edildi (2 Cemâziyelevvel 1066 / 27 Şubat 1656). O sırada züyûf akçe meselesi yüzünden çıkan isyana son verilmesi için âsi elebaşlarıyla görüştü. Âsilerin katlini istedikleri Has Odabaşı Hasan Ağa'yı kurtarmadı; hatta kendisi de tehdit edildi (*Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'nâme'si*, s. 73). Dönemin tarihçilerine göre Çınar Vak'ası'nda fitnenin başı bizzat kendisiydi. Çevirdiği entrikalarla, daha Girit'ten gelip makamına bile oturamayan Deli Hüseyin Paşa'yı azlettirecek kendisini sadrazam tayin ettirdi (9 Cemâziyelevvel 1066 / 5 Mart 1656). Askerlerin, "ehl-i garaz" olan Mustafa Paşa'dan korkmalarından dolayı Alay Köşkü önündeki ayak divanında, "Bizi sadrazam olmak için mi isyan ettirdin?" sözleriyle (Hammer, X, 253) buna karşı çıkmaları üzerine ancak dört saat kadar (İsâzâde'ye göre 2,5 saat, bk. *İsâzâde Târihi*, s. 24) sadrazam olabildi ve bu makamda en kısa süre kalan kişi oldu. Bu sırada yaptığı tek tayinin Karagöz Mehmed Paşa'yı defterdarlığa getirmek olduğu belirtilir. Ancak Vecihî, Mehmed Paşa'nın defterdarlığa tayininin onun kaymakam oluşuyla aynı güne rastladığını yazar (*Tarih*, vr. 64^a). Bu tayinin 3 Cemâziyelevvelde (28 Şubat) olması onun vezîriâzamlığa da bu tarihte getirildiği yolunda bir kanaate yol açmıştır.

Mustafa Paşa, azledilince Erzurum valiliğine gönderildi. Görev yerine giderken yolda karşılaştığı eski sadrazamlardan Melek Ahmed Paşa'ya, "Sultanım, bize bigâne âşinalık edip yukarıdan aşağı muamele eyleme, zira biz de yarım saat kadar mühür sahibi olduk" şeklindeki nüktesine bakılırsa (Evliya Çelebi, V, 52-53) sadâret müddeti çok daha kısadır. Erzurum'a ulaştığında 19 Rebüülevvel 1067'de (5 Ocak 1657) vefat etti (*a.g.e.*, V, 53; Silâhdar, I, 107). Devrin kaynaklarında makam hırsıyla dolu bir kimse olarak nitelendirilen Mustafa Paşa en başarılı hizmetlerini ikinci def-

MUSTAFA PAŞA, Zurnazen

terdarlığı ve kaptan-ı deryâlığı sırasında yapmış, hazine gelirlerini kısmen de olsa arttırmayı ve Benefşe Kalesi'ni kuşatmadan kurtarmayı başarmıştır. Kaynaklarda iş bilir, cesaret sahibi, fakat hilekâr ve kurnaz diye kaydedilir. Çağdaşı Karaçelebizâde onu övücü ibarelerle anar, Tersane işlerini yoluna koyduğunu ve Girit'te önemli hizmetleri bulunduğunu yazar (*Rauzatü'l-ibrâr Zeyli*, s. 248).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Bâb-ı Âsafî, Ruus, nr. 1529, s. 28; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, 345, 350; a.mlf., *Tuhfetü'l-kibâr* (haz. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1973, s. 215-216; Solakzâde, *Târih* (haz. Vahid Çabuk), Ankara 1989, II, 587, 596, 605, 615, 619, 621, 622, 632; Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Rauzatü'l-ibrâr Zeyli* (haz. Nevzat Kaya), Ankara 2003, s. 117, 204, 234, 242, 248, 296; Mehmed Halîfe, *Târih-i Gilmânî* (haz. Ertuğrul Oral, doktora tezi, 2000), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 41-42, 43, 46, 49; Vecihî Hasan, *Târih* (nşr. Buğra Atsız, *Das Osmanische Reich um die Mitte des 17. Jahrhunderts* içinde), München 1977, vr. 42°, 64°, 65°; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 283; V, 52-53; *Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'nâme'si* (haz. Fahri Çetin Derin, doktora tezi, 1993), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 22, 24, 37, 39, 42, 65-68, 71, 72-73, 74, 75; Hezârfen, *Telhisü'l-be-yân*, s. 191; Naîmâ, *Târih*, IV, 382; V, 11, 34-36, 235 vd., 247 vd., 262-263, 278, 297; VI, 99, 102-103, 138, 149, 154; Silâhdar, *Târih*, I, 26 vd., 30, 32, 35, 107; *Hadikatü'l-üzerâ*, s. 102-103; Şeyhî, *Vekâyi'u'l-fuzalâ*, I, 602; *İsâzâde Târihi* (haz. Ziya Yılmaz), İstanbul 1996, s. 19-20, 21, 24, 28; Râmizpaşâzâde Mehmed İzzet, *Harîta-i Kapûdânân-ı Deryâ*, İstanbul 1285, s. 64-65; Hammer (Atâ Bey), X, 253; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 248, 263, 290, 334-335, 339; III/2, s. 411-412; Dânişmend, *Kronoloji*, III, 418, 421; V, 271, 272-273; Mehmet Zeki Pakalın, *Maliye Teşkilâtı Tarihi (1442-1930)*, Ankara 1978, I, 355-375; Ali Arslan, "Zurnazen Mustafa Paşa", *TD*, sy. 35 (1994), s. 151-165.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

MUSTAFA RÂKİM, Kazasker

(bk. RÂKİM EFENDİ, Mustafa).

**MUSTAFA REŞİD PAŞA
(1800-1858)****Osmanlı sadrazamı,
Tanzimat döneminin önde gelen
devlet adamlarından.**

16 Şevval 1214'te (13 Mart 1800) İstanbul'da Davutpaşa mahallesinde doğdu. Koca ve Büyük lakaplarıyla anılır. Babası II. Bayezid evkafî rûznâmçecisi Mustafa Efendi'dir. İlk eğitimi babasından aldı. Bir süre mahalle mektebine devam etmekle birlikte düzenli bir öğrenim görmedi ve

kendi kendini yetiştirdi. Küçük yaşta babasını kaybedince eniştesi İspartalı Seyyid Ali Paşa tarafından himaye edildi; paşanın serasker olarak Mora'ya ve ardından Hüdâvendigâr ve Kocaeli mutasarrıflığına tayininde onun yanında bulundu. Eniştesinin kısa süren sadâreti sırasında (1820-1821) mühürdarlık vazifesini üstlenip devlet memuriyetine girdi. Seyyid Ali Paşa'nın görevden alınmasından sonra Davutpaşa mahallesindeki evine çekildi, geçim sıkıntısı içinde geçen bir dönem yaşadı. Ardından Beylikçi Âkif Efendi'ye intisap etti ve Bâbîâlî Mektûbî Kalemî'ne tayin edildi. Onun aracılığıyla 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı esnasında orduyla hareket eden Sadrazam Sırrı Paşa maiyetine mühürdar olarak verildi. Ordudan yazdığı tahriratta ki sade anlatımı ve terkip kudreti II. Mahmud'un dikkatini çekti. 1829 Edirne barış görüşmelerine başkâtip sıfatıyla katıldı. Daha sonra âmedî odasına geçti. Burada, yeteneklerini takdir eden Reisülkütâb Pertev Efendi'nin şahsında kendisine bütün ömrünce bağlı kalacağı önemli bir hâmi buldu ve Kavalalı Mehmed Ali Paşa ile yapılan görüşmelerde ikinci kâtip olarak onunla beraber Mısır'a gitti (1830). Böylece ileride devleti çok zor durumda bırakacak olan Mısır meselesiyle tanışmış oldu. Dönüşünde âmedî vekili (1831) ve Haziran 1832'de asaleten âmedî oldu. Mısır kuvvetlerinin Konya'daki galibiyeti üzerine Halil Rifat Paşa maiyetinde tekrar Mısır'a gitti. Kütahya'da Kavalalı İbrâhim Paşa ile yapılan görüşmelere katıldı (Mart-Mayıs 1833). Adana muhasıllığının Kavalalı İbrâhim Paşa'ya bırakılmasının önlenememiş olması sebebiyle gözden düştü.

1830'da Fransız işgaline uğrayan Ceza-yir'in durumunu görüşmek ve tahliyesini sağlamak amacıyla âmedîlik üzerinde kalmak üzere Temmuz 1834'te fevkalâde orta elçi sıfatıyla Paris'e gönderildi. Viyana'da Prens Metternich ile görüşme fırsatı buldu, Mısır ve Ceza-yir meselelerinde Avusturya'nın desteğini kazanmaya çalıştı. Özellikle Fransız basınında Osmanlı Devleti lehinde propaganda yapılması ve Mısır Valisi Mehmed Ali'ye karşı kamuoyunun kazanılması yönünde girişimlerde bulundu. Mart 1835'te İstanbul'a döndü ve Temmuz ayında Paris'e dâimî elçi olarak tayin edildi. Eylül 1836'da Londra elçiliğine getirildi. Özellikle devrin büyük askerî ve ekonomik gücü olan İngiltere'nin yardımının sağlanması için çalıştı. İngiltere'nin Ceza-yir'in işgali hususunda tarafsızlıktan ayrılmamış olmasına rağmen Mehmed Ali Paşa'nın ihtiraslarına gem vurulması ko-

nusunda Osmanlı Devleti'nin yanında yer almasını teminde başarı kazandı.

Paris'te ve Londra'da geçirdiği üç yıl içinde Avrupa diplomasisini yakından tanıyan, Fransızca'sını ilerleten ve önde gelen devlet adamlarıyla görüşmeler yaparak tecrübe kazanan Mustafa Reşid 1836 sonbaharında Hariciye müsteşarı, 13 Haziran 1837'de Hariciye nâzırı oldu. Mehmed Ali Paşa'ya karşı askerî ve siyasî desteğin sağlanması amacıyla İngiltere ile devlet tekelinin kaldırılması ön gören bir ticaret antlaşmasının imzalanmasında (16 Ağustos 1838) önemli rol oynadı. Ardından bu devletle bir ittifak oluşturulması göreviyle Londra büyükelçiliğine tayin edildi. Devlet yapısının geniş ölçüde ıslah edilmesine dair görüşleri sebebiyle şahsına karşı oluşan muhalefet yanında padişahın da bu konudaki tavrının değişebileceği endişesi yüzünden bu tayinin bizzat kendisi tarafından istendiği ileri sürülür (Kodaman, s. 128).

Abdülmecid'in tahta çıkması üzerine İstanbul'a dönerek huzura kabul edildi (8 Eylül 1839). Nizip'teki yenilgi sebebiyle had safhaya ulaşan Mısır meselesinin çözümü için etkin bir rol üstlendi ve Tanzimat Fermanı'nın ilân edilmesini temin etti (3 Kasım 1839). İngiltere'nin yardımıyla Mehmed Ali Paşa'nın yalnızca Mısır'la yetinmesi ve hukukî yönden devlete sıkıca tâbi olmasını sağladı. Mısır'ın ödeyeceği yıllık vergi miktarını belirledi. Malî işlerin İstanbul'dan gönderilecek bir defterdar gözetimine bırakılmasında ısrar etti. Ancak bu husus, anlaşmazlığın uzamasına yol açacağı endişesinden dolayı azline sebep oldu (31 Mart 1841) ve Paris'e dördüncü defa elçi sıfatıyla gönderildi (16 Temmuz). Bu elçiliği esnasında Suriye'de Mısır işgalinin sona ermesiyle ortaya çıkan meseleler ve özellikle Cebelilübnan'ın yeni bir düzene

Mustafa
Reşid Paşa